

Asia: VN/23885/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi hyvinvointialueesta annetun lain sekä eräiden muiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Näkemyksenne hyvinvointialueesta annetun lain 11 §:n muutoksista (Hyvinvointialueiden seuranta, ohjaus ja laillisuusvalvonta)

Ohjauksen yhtenäistäminen valtioneuvoston sisällä on kannatettavaa.

Ohjauksen rajojen määrittelyä tarkennettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota ohjauksen ja hyvinvointialueiden itsehallinnon väliseen suhteeseen.

Hyvinvointialueiden itsehallinto eroaa lähtökohtaisesti merkittävästi kunnallisesta itsehallinnosta. Kuntien itsehallinnon kivijalkoja ovat kuntalaisten oikeus valita kunnan ylimmät päätöksentekijät (kunnanvaltuutetut), kunnan yleinen toimiala ja verotusoikeus sekä näistä kolmesta tekijästä syntyvä tietynlainen riippumattomuus valtiosta.

On tärkeää huomioida, että hyvinvointialueilla toteutuu kuntia vastaavalla tavalla vain asukkaiden demokraattinen oikeus valita päättäjät aluevaltuustoon. Koska hyvinvointialueiden itsehallinnon lähtökohdat ovat kuntia huomattavasti ohuemmat, tulee valtioneuvoston huolehtia, että hyvinvointialueiden ohjaus ottaa julkisen talouden finanssipoliittisten tavoitteiden ohella huomioon hyvinvointialueiden itsehallinnon ja hyvinvointialueiden asukkaiden demokraattiset

perusoikeudet.

Hyvinvointialueiden demokratiaperusta on sekä perustuslain että EU-sääntelyn valossa vahva. Vaaleilla valitun aluevaltuuston toimivalta on hyvinvointialueissa samanlainen kuin kuntalain mukaisilla kunnanvaltuustoilla. Aluevaltuusto siirtää tehtäviä ja päätösvaltaa hallintosäännöllä muille hyvinvointialueen toimielimille ja viranhaltijoille. Viranhaltijoiden ohjaus ja valvonta tulevat hyvinvointialueista ja viranhaltijalaista. Samaten hallinnon ja talouden hoitoa koskevat määräykset ovat pitkälti yhtenevät.

Esityksessä ehdotettu ohjaus kohdistuu tosiasiallisesti hyvinvointialueeseen eli aluevaltuustoon, jolla on päätösvalta kaikista merkittävimmistä talouteen ja toimintaan liittyvistä asioista. Yksittäisiin viranhaltijoihin valtion ohjausvalta ei ulotu suoraan eikä voi kohdistua.

Perustuslakivaliokunta on arvioinut ohjauksen perustuslain mukaisuutta ja todennut, että ohjaus jossakin määrin kaventaa hyvinvointialueiden itsehallintoa. Valtionohjausta ei voida viedä niin pitkälle, että se tosiasiasa syrjäyttää vaaleilla valitun elimen ohjausvallan kokonaan.

Näkemyksenne hyvinvointialueesta annettuun lakiin lisättävästä 12 a §:stä (Hyvinvointialueiden tehtäviä koskevat valtakunnalliset tavoitteet)

Yhtenäiset valtakunnalliset tavoitteet ovat kannatettavia mutta niiden valmistelussa tulee kuulla ja ottaa huomioon hyvinvointialueiden näkökulmia. Jokaisella hyvinvointialueella on omia erityispiirteitään, jotka vaikuttavat siihen, kuinka hyvin tai kuinka nopeasti ne pystyvät uudistamaan toimintansa eri osia. Nämä erityispiirteet tulee huomioida myös tavoitteita asetettaessa.

Lisäksi tavoitteiden toteutumisen seuranta ja raportointia varten tulee

luoda selkeät ja hyvinvointialueiden näkökulmasta yhdenmukaiset ohjeistukset. Tavoitteiden toteutumisen arvioinnissa tulee välttää tilanteita, joissa ohjeistukset ovat epäselvät, tulkinnanvaraiset tai vaihtelevat ministeriöittäin. Tällöin on vaarana, että erilaiset raportointitavat johtavat hyvinvointialueiden erilaiseen kohteluun.

Näkemyksenne hyvinvointialueesta annetun lain 13 §:n muutoksista (Hyvinvointialueneuvottelukunta)

Yhden neuvottelukunnan asettaminen on kannatettavaa.

Näkemyksenne hyvinvointialueesta annettuun lakiin lisättävästä 13 a §:stä (neuvottelu hyvinvointialueen kanssa)

Säännöllinen vuorovaikutus valtiovarainministeriön ja muiden ohjaavien ministeriöiden sekä hyvinvointialueiden välillä on kannatettavaa.

Hyvinvointialueiden hallinnon, talouden ja toiminnan johtaminen perustuu lakiin sekä aluevaltuuston päättämiin sääntöihin ja muihin päätöksiin. Hyvinvointialueiden viranhaltijajohto on juridisessa vastuussa aluevaltuustolle viime kädessä tilinpäätöksen yhteydessä käsiteltävän vastuuvapauden kautta.

Hyvinvointialueiden omat strategiset uudistamisohjelmat tähtäävät toiminnan kehittämiseen pitkällä aikajänteellä. Vuosittaisissa neuvotteluissa ja niiden pohjalta annettavissa toimenpide-ehdotuksissa tulee huomioida, että jotkin hyvinvointialueiden toiminnan kehittämisen ja uudistamisen toimenpiteistä tuottavat havaittavia taloudellisia ja/tai toiminnallisia hyötyjä viiveellä. Valtioneuvoston mahdollisten toimenpide-ehdotusten kohdistumista sekä hyvinvointialueneuvottelujen sisältöjä määritettäessä onkin tärkeää huolehtia riittävän tiiviistä ja avoimesta vuorovaikutuksesta valtion ja hyvinvointialueiden välillä. Näin molemmat osapuolet voivat jakaa yhteistä tilannekuvaa kunkin hyvinvointialueen toiminnan kehittämisen suunnasta ja aikatauluista.

Neuvotteluihin valmistautumisen osalta Pirkanmaan hyvinvointialue toivoo, että valtioneuvosto yhtenäistää eri ministeriöiden tietotarpeita koskevat raportointi- ja esityspyynnöt. Tilanne, jossa hyvinvointialueet joutuvat toimittamaan ennen neuvotteluja erilaisia raportteja useisiin ministeriöihin erilaisia raportointi- ja materiaalintoimitusohjeita noudattaen, tuottaa alueilla ylimääräistä työtä, joka olisi ehkäistävissä selkeämmällä tietopyyntöjen koordinaatiolla.

Muut huomiot

Keskeisiin valtiovarainministeriön ohjausta ja tavoitteita sekä hyvinvointialueita koskevia säädösmuutoksia valmisteleviin työryhmiin, kuten rahoitusta käsittelevään työryhmään, on välttämätöntä saada hyvinvointialueiden johtajien edustus yhteisen tilannekuvan varmistamiseksi.

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Segerman Susanna
Pirkanmaan hyvinvointialue